

Molnár Zsófia

NŐK-DALLAM

BODÓ MÁRTA: *NŐSZIROM. BESZÉLGETÉSEK KERESZTÉNY ÉRTELMIÉGI NŐKKEL*. MAROSVÁSÁRHELY, DOKUMENTUM EGYESÜLET – LECTOR KIADÓ, 2016.

ACZÉL DÓRA: *FÁJDALLAM. KÓRHÁZSZAGÚ KAMASZKOR*. KOLOZSVÁR, KOINÓNIA KÖNYVKIADÓ, 2016.

„Nincs alteregó. Én vagyok, és Te vagy, Olvasó.” Az Aczél Dóra *Fájdallam* című könyvének előszavából származó bejelentés (6.) minden önéletrírói – szerző, elbeszélő és szereplő azonosságát állító – paktum mintája lehetne (az értelmező nyilván mindig szkeptikus kissé). Mindenesetre már csak ennek okán is közelíthető a *Nőszírom* című interjúkötethez, mely pontosan az alanyok, tíz keresztény értelmiségi nő személyes történetei, tapasztalata révén jut el fontos általánosabb érvényű kérdésekhez. Az állandó beszélgetőtárs-gyűjteményszerkesztő Bodó Márta célja, mint a bevezetőben fogalmaz, ösztönözni és segíteni „nőtársainkat önmaguk, teljes valójuk vállalásának és a közösség szolgálatába állításának »merészségére«”. (6.) Aczél Dóra vallomásának kifejező alcíme a *Kórházzagú kamaszkor*, és a rákkal tinédzserként vívott küzdelem a tárgya. Ezzel együtt azonban folyamatos és félreérthetetlen benne a felnőtt nő jelenléte, hangja, vágyai. Női szempontú két könyv olyanoktól, akiknek nem minden megy, de a lényeg igen: „megy az élet”. (AD 157.)

A műfajok által teremtett különbségről a kötetek szerkezete beszél. A *Nőszírom* tíz, magában kerek egész beszélgetést tartalmaz, melyek eredetileg a 2012–2013-as évek fordulóján az erdélyi Mária Rádióban hangzottak el, és a kérdezettek életútjának addigi állomásaitól a munkájuk bemutatásán át a hitvallásukig vezetik az olvasót. Tíz, magában koherens egység, mindig új és új nyelvvel, saját belső motívumrendszerrel; kis, soros kapcsolású áramkörök. A *Fájdallam* ezzel szemben remek ívben előrehaladóvá szerkesztett szépirodalom, mely létével, megírtságával mintegy megmutatja, performálja azt, amit bensejében előrevetít. A szerelmes reménykedé-

seket katalizáló Jane Austen kapcsán fogalmazódik meg: „Hogy tud egy író nő eseménytelen életet élni? Megijedtem. Nem akarok eseménytelen életet élni, még akkor sem, ha nem leszek író nő.” (21.) „Én újságíró akartam lenni” (145.), aki „átad valamit, ami az övé, de másé is, amitől a megélt élmény és az olvasásélmény valamitől nagyon hasonló lesz (...) mer érezni” (150.) – ezek a gesztusok a majdani írást dédelgetik, megfogadását készítik elő, mely aztán *Hálászóval* zárul, Szentes Zágon tervezte borítójú, karcú köteté születik. Dinamikájában kiválóan eltalált mű; a folyamatokat és időviszonyokat a maguk komplexitásában érzékelteti: „az öt évvel ezelőtti kezdet tíz évvel azelőtt kezdődött” (8.). Megragadó sorseseleménnyel indít („Mind ugyanarról beszéltek /.../, hogy nem lesz ugyan amputáció, de azért se szépre, se jóra ne számítsak” 8–9.), abban hagy, az előzmények átél(tet)ésével abba vezet vissza, majd józan katarzissal zár le. A *Fájdallam* a testében megfogalmazottak szerint érző, és a kamaszkori álomhoz híven éreztető is.

A két kötet összevetésének értelmét adhatja az a polifónia, melyről a fentiekben a *Nőszírom* kapcsán szó volt. Az interjúk ugyanis a közös olvasóban több hangúvá, több perspektívából átérezhetővé tehetik Aczél Dóra reménykedő, kérdező-kereső és gyógyuló-könyvét. „Hálalistám első helyén édesanyám van” (158.) – olvasható az epilógusban a történetek folyamán majdnem végig néma szereplőről, akiről azonban, az elbeszélő Dóra szavait parafrázálva, elmondható: ez az édesanya egyszerűen mindig *van*. Hangadás lehet tehát, egy kórházhoz szokott gyerek édesanyjának lehetséges hangfekvését mutathatja a Kertész Máriával készült interjú, aki többgyerekes családanya; szívbeteg kislánya a beszélgetés rögzítése óta eltelt időben „hazaköltözött az Atyához”. (157–158.) Nem érdektelen az a két tanúságtétel sem, amelyek református (Buzogány Emese) és unitárius (Ferenczi Enikő) kórházlelkészekről származnak: mindketten az onkológia rendszeres látogatói. A segítő szakma közvetlen képviselőjeként vagy rokon lelkiállattal szólal meg mellettük Zamfir Korinna neurológus, teológiai egyetemi tanár, Gábor Csilla és Petrőczy Éva, filozok nevelője a bölcsészkaron, Csiszár Klára, az egyház gyakorlati életével foglalkozó pasztorálteológus, Tornay Krisztina Petra iskola- és Bereczki Silvia segítőnővér. „Az életem volt a tét, és most már tudom, hogy nem én mentettem meg magamnak. A mostani életem már felelősség, tiszteletadás azoknak, akik az életet, az én életemet akkor mindenekfelett fontosnak és megmentésre érdemesnek találták.” (AD 158.) Ezek a nők is lehettek volna, vagy hasonlóak voltak.

„Nevekre sem emlékszem, néha arra sem, hogy kinek mit köszönhetek.” (158.)

Motívumok mentén teremtve kapcsolatot, a tükör, a szabadság, a lélek és Isten képe és lényege adódik. Aczél Dóra könyve egyszerűségével lep meg, amikor ezeket a témákat megbeszéli és megoldja – olyan szavakkal, amilyeneket prózában használnak, illetve, az előbbieken immár túl, elegánsan és szerényen, a fejezeteket bevezető zárójeles tempó- és hangulatjelzések meg szerelmi vallomások esetén, lírában. Az interjúk szövetén át-átüt-het az a lírai hang, mely a kérdezettek egyikének-másikának sajátja (például Petróczi Éva költő is). A kidolgozott, helyenként terelgető ízű kérdések nyomán folytatott beszélgetések azzal hoznak zavarba és ijesztenek meg, a legjobb értelemben, hogy fentiekről direkt módon, jótékony, ápoló és eltakaró szépirodalmi címek, lírai nyelv segítségével ejtenek szót.

„A segítő foglalkozásban az embernek kell legyen egy jó tükre, amiben látja magát” (BM 214.) – a figyelmeztetés az önreflexió lehetőség szerinti magas fokára vonatkozik. A „tükör által, homályosan” (186.) Szent Pál-i képzetét már más, pontatlanabb és torzítóbb értelmében kezeli az eszközt – lelkészről szájjából hangzó felismerést ima követ a szükséges világosságért. Ugyanezt, azaz a testi érzékszervek felfogóképessége vs. valóság, a látszat és a lényeg dilemmát mutatják meg a motívum *Fájdallambeli* előfordulásai. „A tükör nem a barátom többé” (83.) – csügged a sorozatos kemoterápia után Dóra. Az eszköz néha egyetlen útját biztosítja az *én* szemrevételezésének („néztem a karom, mi ez, ami nem én vagyok. Kértem egy tükröt, hogy láthassam jobban, mert nem tudtam rendesen felemelni a fejem, a nyakamból még mindig lógott a cső” 71.). Akkorát csalhat ugyanakkor szürkesége, hogy a teremtés belső igazságát is felülírja: „A tükörben egy kopasz embert (nem lányt!) láttam, akinek egy elfuserált rongybaba-keze van.” (72.) Kezdetben ezzel szemben „férfinak és nőnek teremtette őket” (Ter1, 27), amit Dóra teljes önkinyilatkoztatása („magamról, belülről kifelé elmondok, világossá teszek”) során érez és óhajt is, szerelemre-anyaságra készítve teste templomát (33.). Amelyet katéterrel erőszakolnak meg „úgy, hogy nem is vettem észre, csak mikor már vége lett. Jó hosszú cső volt” (73.); amelyre a méreggyógyszer „terhescsökkentőket rajzolt” (74.), „[c]sak épp nincs baba a pocakodban, akiért értelmet nyerne az egész”. (85.) „A szépség a hajamban van?” (49.), hangzik el a női létre vonatkozó fontos tükör-kérdés identitáskereséskor; olyan témában, mellyel a Sabău-Trifu Cristina egyházművészettel készített interjú is foglalkozik az ítélőerő kritikája, avagy eltérő ízléskritériumok kapcsán.

„[A] belső szabadságra való figyelés, a felhívás az abban való növekedésre” (BM 142.) a Szent Ignác-i lelkiség egyik legfontosabb eleme – foglalja össze dióhéjban Bereczki Silvia, Bodó Márta további beszélgetőpartnerei pedig sok egyéb, néha apró, mégis jelentőségteljes szemponttal kiegészítik (így az akadémiai szférában az e-mail cím formájának megválasztásában érvényesítendővel, 14.). Amit Aczél Dóra könyve erről elmond, az megmutatja a szépirodalomban az elmélyülés, kiformalódás fázisa által hozott más-ságot a bizonyos spontaneitást megkívánó, „cserébe” sok izgalmat felvil-lantani tudó rádiós interjú műfajával szemben. Az egyoldalú, predestináló iskolai gyakorlatról szól a találóan kiválasztott „[k]ockásfüzet lapja vagyok. Nem vagyok szabad. És még csak nem is az én döntésem, hogy fehér lap, vagy netán vászon lehessenek. Ülök a matek házi előtt.” (135.) rezignált pasz-szusa. „A szabadságvesztés abszolútumáról” röviden és érthetően, ezért fe-lejthetetlenül ad hírt: „A testemtől kiszolgáltatottnak lenni, s akadályként folyamatosan beleütközni magamba” (38–39.). „A tested börtönben tart, és a lelked már nem is bánja” (85.) látlet, amelynek olvastán csak azon lehet csodálkozni, honnan kerülnek ehhez egyáltalán szavak, elvezet a réges-ré-gi dichotómiához.

A lélek, úgy tűnik, az állandósuló kórházi kezelés révén pont attól a ké-pességétől fosztatik meg, ami miatt ugyanilyen régóta a lepke az egyik is-mert metaforája. „[M]indenki látott kívülről is, belülről is. A lelkemet még nem látták, de azt már én sem látom. Bebugyolálódott valahogy, és most még nincs az, aki ki tudná szabadítani.” (75.) A lepkék itt csak a gyomor-ban verdesnek az idegességtől, ha kell, rajban akár (15.). Gúzsba kötve ugyanakkor, tudható, drága hímprórát veszti a pillangó, és elvész maga is. Ezt a finom, a könyvön szépen végigröptetett motívumot ismét csak a mű megírtsága, az olvasás lehetségessége helyezi jótékony sejtelmek körébe. A végkifejletről legyen jelen szöveg végén szó.

Isten teremtette lélek és Alkotója, illetve a megszólaló lelkes nők viszo-nya a *Nőszírom* kitüntetett láncmotívumainak egyike. Így hihető: mély, gaz-dag értelmű és továbbgondolkodtató vallomások születnek e témakörben; valamelyiket kiemelni önkényes gesztus volna, mindegyikhez odairányítani adekvát. Az elbeszélő Dóra csendességükben is epifánikus nyomokat kö-zöl Istennel való kapcsolatáról, melyek lakonicitásuk ellenére képesek a kö-tet tengelyévé szervezni ezt az életrészt. Ez a súlyozás egyértelmű rokoná-vá teszi a beszélgetőkönyvnek. A *Fájdallam* aranymetszésponjtján található az a rövid, egy dialógusra építő, ezáltal pontosan a probléma párbeszéd, kö-zössé tétel révén megfelelő kifejtését implikáló része (*Isten trónon ül, csendben*

van), amely megosztja: „Veszélyes, ha Isten emberi formát ölt, s kórházakban kedves szavakban, megértő tekintetekben bújik meg. (...) Veszélyes, mert elhittem, hogy élni fogok, s nem kell kérnem, mert megkapom alanyi jogon, csak azért, mert a doktorok azt mondták.” (88.) A hit és a ráció, tudomány összeegyeztethetőségének problémája Bodó Márta könyvében sem marad érintetlen – ekként is összeolvasható a két kötet. A *Haláltáncok* tombolásán, kétségeken át megszenvedett bizonyosság fegyelmezett, tömör formája misztikus közegbe emel (a korábban parafrazált passzus ezúttal eredetiben): „Ez az Isten egyszerűen van. Semmi többet nem lehet elmondani róla.” (91.)

Pedig Aczél Dóra játékosan kezelve teremt új szavakat, sosem mondott fordulatokat; a könyvcím pregnáns példa. Amelyek invenciozításuk mellett a viszonyok alapos átgondolására, megszenvedésére mutatnak – például egy kamasz és az antropomorf élet-halál vagy az algebra tényezőinek személyközi konfliktusára: „Az Élet megcsalt. Lefeküdt a Halállal” (65.); „Egyik ismeretlenemet sem ismertem meg. Rossz lett az X-em, ezért az Y-om is.” (141.) A nyelv határainak bizonyos tágítása a *Nőszírom* minden egyes olyan, megválaszolni próbált kérdése is, amely benső, ritkán és szavakkal kevésbé érinthető területre visz.

Szépirodalom és beszélgetőkönyv kölcsönös értelemgazdagítására kínálja magát Aczél Dóra és Bodó Márta kötete. A kísérlet annak a félelemnek az oldása is lehet, amely a valóság és fikció határán lakik; annak az ügyetlenségnek a gyakorlattal való kupálgatása, ami a kérdés kezelését most értelmezői körben nem ritkán jellemzi. A legfontosabb, fentebb megígért végkifejletről most szólva könnyű, igaz gesztus a *Fájdallam* fülszövegéhez nyúlni, kilépve a csak esztétikai szférából, a betűk közül: „ha elolvasod, egészen biztos, hogy benned is, körülötted is több lesz a fény, a világosság” (Böjte Csaba). Megmaradt és új életekről, gyermekük halála után gyermeket váró-vállaló szülőkről olvashatni itt és ott. Amit Bodó Márta irodalom- és színházkritikus interjúkötetének bevezetőjében remél, beszélgetőtársai példája nyomán, elősegíteni – önmagad vállalása, a közösség szolgálata –, arról ad hírt a betegségéből felgyógyuló, édesanyává váló, példaképei nyomán maga is gyerektáborok lelkévé nőő Aczél Dóra. Ami jól fejeződik be, az tovább tart. „[F]ölötted még vannak lépcsők. Csak fölötted vannak lépcsők.” (AD 125.)